Restauratoru biedrības avize

2022. gada novembris Nr. 91

LRB ciemos pie LRA: BRAUCIENS UZ LIETUVU (20.–22.10.2022.)

Cik es esmu braukusi ar Latvijas Restauratoru biedrību, vienmēr bijis interesanti. Protams, ka atmiņā spilgti ierakstās braucieni uz "tālākām" ārzemēm – Vāciju, Ungāriju, bet arī šīs reizes tuvākais ārzemju brauciens atstājis daudz iespaidus.

Lietuva – kaimiņi un "brāļi" – īsti netiek uztverta kā ārzemju valsts: ne kāda pārbaude uz robežas, ne īsti ainavas mainās un vispār – trīs stundas, un esam jau pirmajā apskates objektā.

Siesikai pils – 16. gs. sākumā būvēta celtne ar raksturīgajām Renesanses iezīmēm. Ejot laikiem un mainoties īpašniekiem, tā, protams, arī pārveidojusies atbilstoši modes tendencēm, taču kopumā saglabājusi savas sākotnējās ārējās aprises. Ar interjeru, protams, kā vienmēr sarežģītāk. Kaut kas ir saglabājies, kaut kas pilnībā zudis.

Pie pils mūs sagaidīja Lietuvas Restauratoru asociācijas vadītājs Aidonas Valkūnas ar sievu Indre. Abi aktīvi praktizējošie restauratori, uzņēmēji un Lietuvas kultūras mantojuma saglabātāji. Liekas, kur Lietuvā ir darīšana ar vēsturisko ēku interjeru izpēti un restaurāciju, tur viņi abi vai nu bija, vai nu ir, vai noteikti būs klāt. Visu laiku Lietuvā Aidonas un Indre bija mūsu viesmīlīgie namatēvs un namamāte.

Ekskursiju pa pili novadīja Audris Matulaitis – pils administrators, kurš varētu būt arī šī īpašuma lielskungs. Likās, ka viņš ir "saaudzis" ar pili, ka tā nav tikai Ukmerges novadpētniecības muzeja filiāle, bet patiešām paša Audra dzimtmuiža.

Viņš ar lielu aizrautību mums stāstīja par pili. Piemēram, ka agrāk likumā bija noteikts, ka vecākais dēls, kam vienīgajam mantojumā varētu pāriet šāds īpašums kā pils, nedrīkstēja to ne pārdot, ne ieķīlāt. Uz ko no mūsu restauratoru rindām izskanēja jautājums-joks: vai Audris esot vecākais dēls? Arī 2. stāvā Audris ilgi kavējās pie atsegtās sienu sižetiski–alegoriskās glezniecības, klāstot mums savu interpretāciju. Un taisnība viņam ir – kamēr mākslas zinātnieki nav "apgāzuši" viņa teoriju, tā drīkst pastāvēt, un viņš to arī stāstīs citiem. Tā rodas leģendas!

Pilī norit restaurācija: pirmais stāvs praktiski pabeigts, bet otrajā stāvā darbu vēl daudz. Ja pareizi sapratu, viss notiek bez Eiropas Savienības fondu finansiālās līdzdalības, kas ļauj darbus veikt "bez termiņiem" – lēnāk, pārdomātāk un kvalitatīvāk. Pēc Audra un restauratoru aplēsēm pēc 5–6 gadiem pils varētu būt gatava. Kas tur plānots? Pagaidām tas ir atvērts jautājums – iespējams, dažādi ar kultūru saistīti pasākumi, konferences utt. Pils šobrīd ir tukša, praktiski nav nekādu iekārtu un mēbeļu, taču monumentālās glezniecības atsegtie fragmenti, rekonstrētie apgleznoto siju griesti, daudzi atjaunotie kamīni – viss raisa lielu vēlmi vēlreiz atbraukt uz šejieni, kad viss būs pabeigts.

Šeit publicētas tikai dažas

Siesikai pils: tās Renesanses tornīšiem redz tikai mazās spicītes, aiz pils – Siesikai ezers

fotogrāfijas (autors – A.K.), bet ienāciet LRB Facebook lapā – tur ir vairāk attēlu.

Pa ceļam iebraucām papusdienot. Viss jau iepriekš Aidoņa un Indres sarunāts. Tas ļoti ietaupa laiku un naudu. Tālāk – Viļņas baznīcas. Mūs izlaiž pie Aušras jeb Ausmas vārtiem (Aušros vartai) – vienas no populārākajām ieejām vecpilsētā. Taču mēs nekavējamies pie katoļu kapelas ar Dievmātes Svētbildi, bet ejam uzreiz vecpilsētas dziļumā uz Svētās Trīsvienības baznīcu.

Tā nav, ka visas Viļņas baznīcas

ir lielas un varenas, bet tāds iespaids rodas. Arī šī baznīca liekas milzīga, īpaši, kad ienākam iekšā. Ap piecpadsmit minūtēm nevaru īsti saprast, kas man traucē. Redzu ikonostasu altārdaļā, bet nav "sajūtas", ka jāapsedz galva, kā tas derētu pareizticīgajā baznīcā. Tajā pašā laikā nevaru saprast – šī liela bazilika ir vai nav katoļu? Beigās pielec – šī ir grieķu-katoļu jeb uniātu baznīca! Par tādu tā nav bijusi vienmēr, bet kopš seniem laikiem un ik pa brīdim. Jāsaka, ka mācītājs – pats ukrainis – daudz stāstīja par šo baznīcu, taču mana uzmanība visu laiku novērsās uz detaļām interjerā un domām sākumā par baznīcas piederību vienam vai otram reliģijas atzaram. Pati celtne radusies 16. gs. sākumā, vēl gotikas stilā, to redzam arī sienu krāsojuma atsegumos. Pēc tam pārbūves, pārbūves, pārbūves... Bet interesanti, ka šajā kompleksā (bez pašas baznīcas blakus vēl ir klostera ēkas un grezni ieejas vārti) izsenis sadzīvoja dažādi kristiešu pārstāvji, dažādu tautību pārstāvji. Un sadzīvoja miermīlīgi. Varbūt tāpēc, ka šeit ļoti agri sāka darboties izglītības iestādes

un vēlāk tipogrāfijas? Varbūt tāpēc, ka šeit izsenis mitinājies izglītības gars un veidojās izglītotas dvēseles?

Nokāpšana uz kriptu tika nofilmēta. Skats bija episks – LRB pa vienam, organizēti nokāpj pazemē (ellē)... Iekšpuse gan bija "piezemētāka" – apbedījumi nodalīti no apmeklētājiem ar augstām starpsienām, uz kurām izvietoti atrastie artefakti (kokgriezumu daļas, baznīcu iekārtas (?) fragmenti).

Restaurācija, kā jau minēju, ieilga. Tā uzsākta, ja pareizi atceros, vēl padomju laikos un ar lieliem pārtraukumiem turpinās arī šodien. Darbiem galu neredz! Man vien skatoties, nolaistos rokas. Arī paviršais vizuālais iespaids nav nekāds optimistisks – var redzēt, ka remonta un atjaunošanas darbi tiek veikti jau gadu desmitiem ilgi, ka ar finansējumu nav tik spoži, ka uzlabojumi paspēj novecot pirms darbi tiek pabeigti, ka pagaidu risinājumi paliek uz ilgiem gadiem... Bet lietuviešu kolēģi ir enerģiski un noskaņoti veiksmei. Protams, grūtības sagādā koncepcija – ko un kā atstāt, jo atsegumos parādās gan gotikas apgleznojumi, gan vēlāko laiku nemazāk vērtīgas freskas. Tomēr darbi rit uz priekšu – arī dienā, kad esam ieradušies tika stiprināts apmetuma slānis. Uzzināju (laikam tas bija atklājums ne tikai man – polihroma koka restauratorei, bet arī akmens restauratoriem) par "Sepolitu" – minerālu absorbentu, ar ko veic sienu atsāļošanu un atbrīvošanu no dažādiem "draņķiem" (citēju lietuviešu kolēģi). Pēc tam iegūglēju, kas tas par "zvēru". SepIolīts – interesanti!

Vakars klāt. Esam piereģistrējušies un ievākušies viesnīcā. Ērts novietojums – līdz vecpilsētai maksimāli desmit minūtes, netālu tirgus, centrālā stacija, autoosta. Ar numuriņu un kaimiņieni Inetu Niedolu man izcili paveicās, jācer, ka to pašu viņa var teikt arī par mani. Šī sadzīviskā atkāpe ir tikai tāpēc, lai dārgais lasītājs sajūt LRB vakaru ārzemēs: savstarpējā tusēšana, "pārmaisīšanās", kopīgas vakariņas lielākās un mazākās grupās (protams, ar dižkukuļu jeb cepelīnu notiesāšanu!), vēlāk vakara / nakts pastaigas pa naksnīgo Viļņu...

Mēdz teikt, ja ir vēlme sasmīdināt

Gedimina gars ir klātesošs...

Dievu, tad jāpastāsta viņam par saviem plāniem. Un tā nāca negaidītas izmaiņas mūsu brauciena paredzētajā programmā. Proti, Kauņas kolēģi, kam vajadzēja mūs sagaidīt un parādīt objektus, saslima ar COVID-19. Līdz ar to programma arī sāka mainīties jau Viļņā: kaut kas tika pārcelts uz citu dienu, kaut kas nāca klāt, kaut kas tika atcelts – diemžēl tā bija Kauņa... Katrā gadījumā beigās vēl palika patīkama mazuma piegarša, kas, manuprāt, nav slikti.

Vēl pirmās dienas vakarā starp visiem braucējiem vajadzēja sameklēt sešus cilvēkus, kas dotos no paša rīta uz Vrublevskių bibliotēku. Liekas, ka problēma varētu būt, kā "atsijāt" šos sešus laimīgos no daudziem gribētājiem? Taču nē! Bibliotēkas apmeklējums sākotnēji bija plānots plkst. 8:00 no rīta. Jābūt tur jau uz vietas! Tas nozīmētu ne tikai agro celšanos (kas pēc vakara laika pavadīšanas lielai daļai būtu grūti!), bet arī palikšanu bez brokastīm (tās bija pieejamas viesnīcā tieši no plkst. 8:00!)... Tad, pateicoties leišu pretimnākšanai, bibliotēkas apmeklējumu pārcēla uz plkst. 9:00, kas gan vienalga laika ziņā šķita diezgan saspringts variants. Izvērtējot visus "par" un "pret" (Maslova piramīdas fiziskās vajadzības pēc miega, ēšanas un miera no rīta uzvarēja pār garīgo barību...) un nomierinot sevi ar frāzi – es jau neesmu "papīrnieks", es kā daudzi citi laimīgi devos brokastot. Taču Vrublevskių bibliotēka nepalika LRB biedru neapmeklēta, dzirdēto pēc tam saviem kolēģiem – papīra un grafikas restauratoriem plašākā lokā izstāstīja Ārija Ubarste.

Sestdienas rīts (nu jau ne pārāk agrs!) sācies ar karmelītu Sv. Terēzes baznīcas apmeklējumu. Šeit mūsu gide bija Indrė Valkiūnienė, un attiecīgi arī stāsts bija vairāk koncentrēts uz restaurācijas darbiem. Arī šeit to apjoms izraisīja apbrīnu (pat ne izbrīnu!), arī šeit bija, ir un būs daudz diskusiju par to, kā veikt restaurāciju, cik tālu iejaukties oriģinālajā substancē, tomēr šajā baznīcā pārkrāsojumi acīmredzot tika veikti ik pa laikam tā, ka baznīca atstāj ļoti sakoptu barokāli greznu telpu iespaidu.

Mani visvairāk pārsteidza trīs lietas. Pirmā – uzreiz ieejot baznīcas priekštelpā: krucifikss ar palielu

Kristus figūru, kuras kāju polihromija lielā mērā ir zudusi. Nu un kas, teiksiet Jūs? Bet ziniet, kāpēc šī apdare ir zudusi? Tāpēc ka ticīgie skūpsta (vai vismaz agrāk ir skūpstījuši) Glābēja kājas! Regulārā mitruma – turklāt ar enzīmiem! – iedarbība dara savu.

Otra lieta – no jauna apzeltīti eņģelīši restaurētajā nišā. Kāpēc tāds "konfekšu papīrīts", spožs un glancēts? Blakus patiesi delikātajiem punktveida restaurācijas tonējumiem! Izlēma pasūtītājs – baznīca. Sagribējās paņemt kādu drāniņu un "pabraukāt" pa spožo zeltīto virsmu, lai radītu vecinājuma efektu... Bet tas ir mans subjektīvais skatījums: man šī spozme disonē (t.sk. ar jēdzienu "restaurācija"), bet kādam citam laikam tā ir tieši tāda, kā vajadzīga.

Trešā lieta – akmens portāls (nepateikšu, kura gadsimta, pati baznīca – agrīnais baroks), ko līdz ar lietuviešiem restaurēja arī mūsu Linda Štrāle. Portāls bijis pārkrāsots, bet tagad ir oriģinālajā izskatā, dabīgs – akmens ar tā pelēcīgumu un faktūru

– un tik sakopts, ka pirmā doma – tā ir rekonstrukcija. Lielisks darbs!

Kamēr gaidām lietuviešu kolēģi – ērģeļu restauratoru, varam apstaigāt greznas baznīcas telpas. Atnākušais Girėnas Povilionis nerāda mums Sv. Terēzes baznīcas ērģeles, bet aizved blakus telpās – virs gaiteņa, kas ved pie Ausmas vārtu Dievmātes Svētbildes. Šaura, gara telpiņa, pusi no kuras aizņem ērģeles. Kad tās spēlē, dzird arī uz ielas (jo īpaši, ja paver logus vaļā). Visi pastāstītie fakti

pazuda, tiklīdz uz ērģelēm sāka spēlēt divi Girenasa mācekļi. Viņi mainījās viens ar otru, viens vairāk spēlēja "klasiku", otrs, šķita, kaut ko modernāku, viens spēlēja kurpēs, otrs – kurpes novilka. Apstākļi ērģelēm ir sarežģīti – vasarā telpas sakarst, ziemās atkal nāk aukstums, un pastāvīgas mitruma svārstības...

Tā kā esam pie Ausmas vārtiem, mums ir lieliskā iespēja aiziet līdz jau pieminētajai Dievmātes Svētbildei un palūgties. Katolis vai pareizticīgais – Dievmāte nešķiro. Padomāju, ka arī mani Viņa pieņems, un aizgāju pie ikonas.

Lēnā garā visi sanāk nākamajā baznīcā: dominikāņu Svētā Gara baznīcā – baroka baroks! Šeit mums

ekskursiju novada lietuviešu mākslas zinātnieks, kura vārdu es diemžēl neatceros. Mazs, ārkārtīgi pieticīgs izskatā un uzvedībā, ar mapīti rokās. Ar lielu personīgo attieksmi un tēlainību viņš skaidro mums dažu griestu fresku sižetus. Klausoties viņā, man nāk prātā, ka viņš pirmkārt ir stāstnieks – tāds labais onkulītis, Ole Lukøje ar krāsaino lietussargu.

Mums ir iespēja ienākt arī aiz altāra, sakristejā – tur mēs ieraugam baroku, kam nav skārusies cilvēka roka: baznīcas iekārta ar apputējušām zeltītām detaļām, vecajiem, daļēji sasistiem spoguļiem, furnitūru utt. Un iekšējā balss saka: "Ka tik neviens tam pēc iespējas ilgāk neskartos klāt!", jo liekas, tā šīs lietas ilgāk saglabās savu oriģinalitāti, nekā nonākot pat ļoti prasmīga restauratora rokās.

Svētā Gara baznīcā šobrīd ērģeles tiek restaurētas – redzam tikai to karkasu: ne cauruļu, ne grezno rotājumu. Uzkāpjam luktā. Girenas daļai gru-

Svētā Gara baznīcas ērģeļu karkass (restaurācijas process)

pas kaut ko paspēj pastāstīt, es – otrajā plūsmā, neko nedzirdēju, bet iespaidu pietiek. Mēs ložņājam gar tukšo ērģeļu karkasu, "1776" redzams uz koka fasādes. Visas demontējamās skulptūras un kokgriezumi ir noņemti, un tagad plēvēs guļ gar luktas margām un nišās. Mazliet spokains iespaids. Pašām ērģelēm iekšā palikuši kaut kādi metāla stieņi, pedāļi, kloķīši, kas atgādina lielās durvju atslēgas... Ērģeles ir nezināma pasaule – vesels organisms! Kāpjam

lejā.

Vēl viens Kristus ar "nolaizīto" kāju polihromiju... Krustejā pakavējos ar Aidonasu un Lindu – tāda "mazā saruna" ap un par restaurāciju, tikmēr citi aiziet kopā ar leišu "Ole Lukøje" (tēls no H. K. Andersena pasakas, lai viņš man piedod, es ar visu cieņu!), kurš stāsta tālāk par šo dominikāņu klostera kompleksu. Ejot ārā, uzlūkoju freskas dažādā saglabātības stāvoklī, dažas ir īpaši "jautras" par tēmu "memento mori".

Šovakar, 21. oktobrī, mums ir sadraudzības vakars: Latvijas Restauratoru biedrība dodas ciemos pie Lietuvas Restauratoru asociācijas. Tikšanās vieta – Girenasa Povilionisa ērģeļu darbnīcā, aptuveni 30 km no Viļņas. Dažas mūsu dāmas saģērbjas svinīgāk, visas vairāk vai mazāk uzpucējas, mūsu vīrieši sagādā dzeramo – ar tukšām rokām ciemos jau nenāk!

Girenasa darbnīca saucas "Vargonų paveldo centras" jeb Ērģeļu mantojuma centrs. Un patiesi – te tiek saglabāts šis mantojums, jo, liekas, Girenas pārzina ērģeles līdz mazākajai skrūvītei, pats var izgatav-

ot ērģeles pēc senajām tehnoloģijām no A līdz Z, turklāt precīzi un pareizi noskaņot katru cauruli un tad vēl nospēlēt kādu Baha gabalu. Atplēstu muti es klausījos, kā tiek izliets svina un alvas skārds, kā skaņa nāk pa caurulēm, cik dažādas ir šīs caurules. Piemēram, nezināju, ka ir arī koka caurules ar kvadrātveida šķērsgriezumu!

Visu šo ekskursijas laiku, kas bija gana gara, bet kuru negribējās beigt,

starp mūsu kājām staigāja paliels melns suns ar karakulādas spalvu. Sprogainais retrīveris! Tādu Girenasa ģimenē – veseli pieci, un maksā tie... Man liekas, bija cipars ar trīs nullēm (man tā ir kosmiska summa par suni, tāpēc prāts nemaz neatceras to skaitli). Mana hipotēze: laikam neskatoties uz to, ka Girenas patiesi ir labākais Baltijas valstu (un varbūt pat tālāk) ērģeļu meistars un restaurators, tomēr normālas dzīves nodrošināšanai nepieciešams kāds alternatīvais ienākumu gūšanas veids. Un kāpēc ne šķirnes suņi?

Atgriežoties pie profesionālajiem jautājumiem, es no sirds ieteiktu katram, braucot uz Viļņu, sazināties ar Girenasu un "uzprasīties" Ērģeļu mantojuma centrā uz ekskursiju. Jo tas ir tā vērts, un arī Girenas priecāsies (www.vargonai.com).

Sadraudzības vakars kā sadraudzības vakars. Kā pāreja no ērģeļu ekskursijas bija neliels ērģeļu mūzikas koncerts, ko mums laipni sniedza Girenasa māceklis. Pats Girenas arī šo to "pa jokam" nospēlēja (kā Jums patiktos mēmā kino džeziņš uz ērģelēm?), jo pats jau viņš pirms daudziem gadiem beidzis Mūzikas akadēmiju kā ērģelnieks.

Tālāk oficiālā atklāšana ar savstarpējām uzrunām un apmainīšanos ar dāvanām, Aidonasa iniciatīva visus ar visiem iepazīstināt (katram vajadzēja dažos teikumos pastāstīt par sevi un savu specializāciju), lietuviešu klāts bagātīgs galds un ārpusē tikko sagrillēta gaļa. Telpās cilvēki vairāk apvienojās mazās grupiņās – parasti savējie ar savējiem, atbilstoši kopīgajai valodai un vecumam, ārpusē kolēģi samaisījās vairāk. Kopumā bija laba, nepiespiesta atmosfēra, mēs visi baudījām nesteidzīgo vakaru, labas uzkodas un dzērienus, vieglas sarunas. Tuvojoties naktij, LRB acīmredzami sadalījās izturīgajos un mazāk izturīgajos. Pēdējie (es tajā skaitā), sirsnīgi atvadījušies no lietuviešiem, devās mājup, t.i. atpakaļ uz Viļņas viesnīcu.

Pēdējā LRB brauciena diena. Kauņas nebūs, bet palikusi vēl viena Viļņas baznīca, kas bijusi programmā. Pirms tam nedaudz brīva laika pastaigām pa Viļņu vai pagulēšanai tiem, kas atgriezās no sadraudzības vakara vēlu naktī. Viļņa ir skaista un zelta rudens pārņemta!

Svētās Jaunavas Marijas Debesbraukšanas baznīca jeb Franciskāņu baznīca. Lai arī pati ēka ir sena, tomēr iekštelpas ļoti cietušas 18. gs. vidus ugunsgrēkos, kad faktiski gāja bojā viss interjers. Arī pirms tam un pēc tam baznīcu piemeklēja dažādas nelaimes (bez ugunsgrēkiem pāri gāja kari, ideoloģijas utml.), taču tas, ko šobrīd varējām aplūkot un ko tagad restaurē lietuviešu kolēģi, ir labs vēlīnā baroka paraugs.

Baznīcā mums visu izrādīja, ieskaitot griestus no augstajām sastatnēm. "Ole Lukøje" bija mūsu gids apakšā, bet lietuviešu kolēģe –restauratore (diemžēl arī neiegaumēju vārdu) – augšā. Šobrīd aktīvi norisinās darbi pie griestu apgleznojumiem. Akmens restauratori diskutēja par kaļķūdens izmantošanu un par nanokaļķiem, pārējie interesenti, kas uzdrošinājās

uzkāpt pašā augšā, vienkārši varēja rokas attālumā apskatīt gleznojumus. Bet lejā vairākās vietās uz sienām, mazākās un lielākās nišās sēdēja... baloži. Porcelāna baloži. Apvaicājos mūsu labajam onkulītim, kāpēc viņi te tādi ir? Vai kāda leģenda? Un "Ole Lukøje" atbildēja, ka, kad baznīca vēl stāvēja puspamesta, tur bieži vien lidinājās baloži. Atsākoties dievkalpojumiem un sākot "apdzīvot" baznīcu, izlēma baložu – šo miera vēstnieku – piemiņai šur tur uzlikt porcelāna putnus (redzēju arī zvirbuli).

Šķirties no lietuviešu kolēģiem bija grūti: mēs vēl kādu laiku pavadījām baznīcas pagalmā, apsverot ideju kopīgi braukt uz Leipcigas izstādi. Bet, kā saka, garas atvadas – liekas asaras.

Daļa no mūsu biedriem kaut kādā brīdī paspēja vēl ātri izskriet cauri MO muzejā modernās mākslas izstādei (Andy Warhol, Guerrilla Girls, Yves Klein, Marlene Dumas u.c.). Burtiski padsmit minūtēs pa padsmit eiro! Labi, ka bija ICOM-kartiņa.

Mazliet vairāk kā diennakts laikā mēs faktiski esam apmeklējuši katoļu baznīcas četrus ordeņus: baziliāņus (ne gluži uniāti, bet, cik saprotu, tuvu tam), karmelītus, dominikāņus un franciskāņus. Vispār šis brauciens ir iezīmējies ar reliģisko vektoru (vismaz vērtējot no arhitektūras un muzikālo instrumentu viedokļa) un atziņu, ka mums ir, kur tiekties – leiši, šķiet, mums ir priekšā. Taču tagad ir mūsu kārta – uzņemt "brāļus" un parādīt to labāko, kas mums ir.

"Miers ar jums!" (Lk 24, 36)

Anna Kozorovicka,
polihromā koka restauratore.

Latvijas Restauratoru biedrības avīze Nr.91
ISSN 1691-0966
Iznāk kopš 1997. gada novembra.

Latvijas Restauratoru biedrība
Reģ.Nr. 40008001517
Merķeļa iela 13, Rīga LV1050,
tālr. +371 29130139
LRB e-adrese:
restauratorubiedriba@gmail.com

Iznāk 4 reizes gadā
Redaktore D. Murziņa
e-pasts: murzina.dita@gmail.com
Korektore **A. Pudāne**

Mājas lapa:
www.restauratorubiedriba.lv